

AKTUALNA PITANJA DONOŠENJA I REALIZACIJA DRUŠTVENOG DOGOVORA ZA RAZVOJ AGROINDUSTRIJSKOG KOMPLEKSA U PERIODU 1976 — 1980.

I. REZULTATI U RAZVOJU POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE POSLJEDNJIH GODINA (1971—1976)

1. Razvoj proizvodnje

Razvoj poljoprivredne proizvodnje u periodu 1971 — 1975. bio je nešto niži od planom predviđenog.

Prosječne stope rasta poljoprivredne proizvodnje

Period	Ukupno	Društvena gospodarstva	Individualna gospodarstva
Ø 1971—1975. plan ¹⁾	3,5	6,0	3,0
1971—1975. ostvarenje ¹⁾	2,7	5,6	1,8

Podbačaj ukupne poljoprivredne proizvodnje u odnosu na planiranu, nastao je, prije svega, zbog kretanja proizvodnje na individualnom sektoru. Ipak, povećanje proizvodnje za 2,7% predstavlja značajan rezultat, budući da je prosječna godišnja stopa rasta u prethodnom, dužem periodu (1963—72) na tom sektoru iznosila svega 1,7%.

Usporedimo li kretanje proizvodnje posljednje tri godine, a to je period realizacije Društvenog dogovora o razvoju poljoprivrede koji je donijet 1973. godine, može se zaključiti ne samo da se nastavlja trend ubrzanja rasta proizvodnje, nego da je u tome veliku ulogu odigrao upravo individualni sektor.

Prosječne stope rasta poljoprivredne proizvodnje

Period	Ukupno	Društvena gospodarstva	Individualna gospodarstva
1971—1973.2)	3,3	7,5	2,3
1974—1976.3)	3,6	5,8	2,9

1) Baza Ø 1969/70.

Ivo Kuštrak, dipl. inž. predsjednik Saveznog komiteta za poljoprivredu Beograd

Ako gledamo kretanje proizvodnje po granama, vidi se da se stočarstvo u planskom periodu 1971—1975. godine uspješnije razvijalo od ratarstva.

Prosječne stope rasta po granama poljoprivredne proizvodnje

Period	Ratarstvo	Stočarstvo
1971—1975. plan ²⁾	3,5	4,5
1971—1975. ostvarenje ²⁾	2,3	5,4

U posljednje tri godine rast proizvodnje u ratarstvu nešto se ubrzava, dok se dinamika povećanja stočarske proizvodnje umanjuje s tim da je i u ovom, kraćem periodu, stopa rasta stočarstva nešto veća.

Dinamika povećanja poljoprivredne proizvodnje po granama

Period	Ratarstvo	Stočarstvo
1971—1973. ²⁾	3,6	4,9
1974—1976. ³⁾	4,2	5,0

Prosječna stopa rasta poljoprivredne proizvodnje posljednje tri godine bila bi povoljnija da u 1975. godini nije došlo do negativne stope (—3) što je bila posljedica izuzetno loših vremenskih prilika.

Povećanje stope rasta u navedenom trogodišnjem periodu rezultat je povećanja proizvodnje i prinosa osnovnih poljoprivrednih proizvoda.

Prosječna proizvodnja i prinosi osnovnih poljoprivrednih proizvoda

Period	Pšenica		Kukuruz		Šećerna repa	
	proizvodnja	prinos	proizvodnja	prinos	proizvodnja	prinos
1971—1973.	5.065(100)	27,4(100)	7.875(100)	32,8(100)	3.191(100)	377(100)
1974—1976.	5.577(110)	32,2(112)	8.844(112)	38,0(116)	4.406(138)	412(109)

U posljednje tri godine prinosi pšenice i kukuruza imali su brži rast od proizvodnje. U ovom periodu znatno je porasla i tržišnost pšenice (na 44,8% prema 38% u prethodnom periodu).

2) Baza ϕ 1969/70.

3) Baza ϕ 1972/73.

U proizvodnji šećerne repe takođe su ostvareni značajni rezultati. Prosječna proizvodnja u periodu 1974—1976. u odnosu na prethodne tri godine veća je za 38%. Prinosi su međutim povećani samo za 9%. Ovakvo kretanje proizvodnje šećerne repe omogućilo je da se poveća proizvodnja šećera, tako da je došlo do smanjenja uvoza sa 849.597 tona u periodu 1971 — 1973. na 543.264 tona u periodu 1974 — 1976. godine. Naročito veliki rezultat postignut je 1976. godine kada smo imali dovoljnu proizvodnju za podmirenje potreba domaće potrošnje, pa čak i određene viškove za rezervu.

Uspješnom razvoju ukupne poljoprivredne proizvodnje doprinijelo je i kretanje u stočarstvu, što je omogućilo da se i broj grla kao i proizvodnja i potrošnja mesa stalno povećava.

Kretanje prosječnog broja stoke

Period	Goveda	Svinje	Ovce	Živina
1971—1973.	5.217(100)	6.373(100)	8.267(100)	46.233(100)
1974—1976.	5.769(111)	7.207(113)	7.953(96)	54.813(119)

Ostvareno je značajno povećanje broja svih vrsta stoke, osim ovaca gdje se nastavlja dugogodišnja tendencija stagnacije odnosno opadanja. Ovi rezultati su tim značajniji kad se ima u vidu veoma teška situacija na tržištu stoke i mesa do koje je došlo 1974. godine posle zabrane i ograničenja uvoza u zemlje ZET, odnosno u Italiju. Poznato je da su 1974. godine iz saveznog budžeta izdvojena značajna sredstva za interventan otkup stoke i uskladištenje viškova mesa kao i za stimuliranje domaće potrošnje mesa, što je dalo pozitivne rezultate. Ne samo da smo uspjeli da sačuvamo stočni fond, nego su proizvodnja i potrošnja mesa značajno porasle.

Prosječna proizvodnja mesa

— u 000 tona

Period	Goveda	Svinje	Ovce	Živina	Ostalo	Ukupno
1971—1973.	267	344	51	151	73	885
1974—1976.	319	391	52	184	83	1.032

Prosječna proizvodnja mesa u posljednje tri godine u odnosu na prethodni trogodišnji period povećana je za 17%. Najviše je rasla proizvodnja živinskog mesa (22%), zatim govedeg (20%) i svinjskog (14%), a opala je proizvodnja ovčjeg za 16,5%.

Ovakvo kretanje proizvodnje mesa omogućilo je povećanje domaće potrošnje. Tako npr. u 1972. godini trošili smo 40,6 kg mesa i ribe po stanovniku, a u 1975. godini ta potrošnja je dostigla 50,3 kg po stanovniku. Pri to-

me, moram reći, da naša statistika u potrošnji svinjskog mesa nije računala potrošnju sirovih masnoća, što se inače u svijetu radi. Ako bismo tako računali potrošnju mesa (to je tzv. potrošnja u polutkama) onda naša potrošnja po stanovniku 1975. godine iznosi ukupno mesa i ribe 63,9 lkg.

I pored toga što je domaća potrošnja mesa značajno porasla, ostvarili smo i izvjesne viškove za izvoz.

Izvoz mesa

— u 000 tona

Period	živa junad	juneće meso	svinjsko meso	konzerve	Vrijednost u mil. \$
1971—1973.	38(100)	56(100)	19(100)	19(100)	226,6(100)
1974—1976.	11(30)	43(76)	8(45)	20(107)	207,0(91)

Usporedi li se s prethodnim trogodišnjim periodom, vidi se da je izvoz u periodu 1974—1976. bitno smanjen i to naročito po količinama, dok je vrijednost izvoza zbog rasta cijena mesa znatno manje smanjena. Jedino je i količinski povećan izvoz konzervi. Najviše je smanjen izvoz žive junadi zatim izvoz svinjskog mesa. Kao što je rečeno, smanjenje izvoza posljedica je zabrane, odnosno ograničenja uvoza u zemlje ZET, prije svega u Italiju gdje smo pretežno izvozili. U proteklom periodu nastojali smo da izvozimo na nova tržišta, naročito u zemlje u razvoju i u tome su postignuti izvjesni rezultati.

2. Kretanje cijena i materijalne intervencije

Radi prevladavanja slabosti iz ranijeg perioda, ubrzanje razvoja poljoprivredne proizvodnje zasnovano je na poduzimanju sistemskih mjera i akcija datih u Društvenom dogovoru o razvoju poljoprivrede za period od 1973. do 1975. godine. Rješenja su se sastojala u određivanju garantovanih i minimalnih otkupnih (zaštitnih) cijena za važnije poljoprivredne proizvode, u otklanjanju dispariteta cijena između poljoprivrednih proizvoda i cijena onih proizvoda koji vrše input u poljoprivredu, u preuzimanju ugovorene proizvodnje nekih važnijih proizvoda, u funkcioniranju robnih rezervi i intervencija na tržištu poljoprivrednih proizvoda, u odobravanju regresa pri nabavci umjetnih gnojiva, u odobravanju dodatnih izvoznih olakšica, u zaštiti domaće proizvodnje putem uvođenja posebnih uvoznih dažbina, u premijama i kompenzacijama za proizvode stočarstva.

Naglašena inflatorna kretanja u svjetskim relacijama nisu mimoišla ni našu zemlju. Pod utjecajem tih kretanja kao i zbog neravnomjernosti u ritmu ukupne privredne aktivnosti, došlo je do dinamičnog općeg rasta svih proizvođačkih cijena (industrijskih i poljoprivrednih proizvoda).

Kretanje cijena

1972. = 100

Oblast proizvodnje	1973.	1974.	1975.	1976.
— industrijskih proizvoda	112,5	146,4	178,8	189,3
u tome: sredstava rada i reprodukcijjskih materijala za poljoprivredu	113,3	166,7	215,0	234,3
— poljoprivrednih proizvoda	124,2	141,9	161,3	185,5
u tome: društveni sektor	120,0	143,3	166,7	190,0
individualni sektor	128,1	140,6	156,3	181,3

U općem rastu cijena, najdinamičnije povećanje je ispoljeno kod sredstava rada i reprodukcijjskog materijala za poljoprivredu. To povećanje pratio je i visok porast cijena poljoprivrednih proizvoda. Izrazito visok rast cijena u oblasti poljoprivrede bio je u voćarskoj i povrtlarskoj proizvodnji, a nešto blaži u ratarstvu kao cjelini, a najsporiji rast cijena ostvaren je u oblasti stočarstva i niži je od rasta cijena sredstava rada i reprodukcijjskog materijala za poljoprivredu.

Kretanje cijena poljoprivrednih proizvoda po granama

1970. = 100

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Ratarstvo	134,1	156,8	168,2	227,3	281,8	307,1
Voćarstvo i vinogradarstvo	135,5	183,9	258,1	322,6	409,7	442,4
Stočarstvo	118,4	151,0	198,0	204,1	124,3	257,1

Uzrok veoma visokog povećanja cijena povrća i voća, tj. kod onih poljoprivrednih proizvoda kod kojih proizvodnja nije podmirila povećanu tražnju, je u nedovoljnoj organiziranosti proizvodnje voća i povrća, odnosno, odsustvu ugovaranja proizvodnje između poljoprivrednih proizvođača, predačivača, prometnih organizacija i potrošačkih središta.

I pored visokog rasta cijena poljoprivrednih proizvoda, one su za osnovne proizvode na domaćem tržištu bile, po pravilu, niže od svjetskih cijena. Tako je prosječna cijena pšenice na svjetskom tržištu u periodu 1973—1976. godine bila 3,40 d/kg a na domaćem tržištu cijena zajedno s premijom, istovremeno je bila 2,63 d/kg. Međutim, početkom ove godine domaća cijena pšenice (2,90 d/kg) veća je od svjetske (2,21)* zbog tendencije pada cijena poljoprivrednih proizvoda na svjetskom tržištu. Slična je tendencija i u kretanju cijena šećera i kukuruza.

*) Cijena Cif Rotterdam (ožujak 1977).

Prosječna svjetska cijena kukuruza u periodu 1973—1976. bila je 2,43 d/kg, tj. znatno viša od cijene na domaćem tržištu 1,87 d/kg. Međutim, domaća cijena kukuruza početkom ove godine (2,30 d/kg) je viša od svjetske (1,90 d/kg)*).

Intervencije u poljoprivredi putem budžeta federacije sprovodile su se na osnovu Zakona o kompenzaciji proizvođačima mineralnih gnojiva, Zakona o premijama za pšenicu, Zakona o premiji za soju i Zakona o premijama za mlijeko, utovljenu telad, junad, jagnjad i kompenzacijama za svježe meso.

Ukupno isplaćena sredstva za intervencije u poljoprivredi iz budžeta federacije

	— u mil. dinara		
	1974.	1975.	1976.
Ukupno	1.395,0	3.281,0	4.394,2
u tome:			
— kompenzacije za umjetna gnojiva	620,0	1.006,0	819,3
— premija za pšenicu	775,0	810,01	1.347,0
— premija za soju	—	24,0	76,4
— premija za mlijeko	—	239,0	440,0
— premija za telad, junad i jagnjad	—	1.429,0	1.184,6
— kompenzacija za svježe meso	—	173,0	426,9

3. Ekonomski položaj

Ekonomski položaj organizacija udruženog rada u poljoprivredi i uvjeti privređivanja u organizacijama udruženog rada u oblasti poljoprivrede zavisi su od (1) kretanja fizičkog obima odnosno korišćenja kapaciteta i strukture poljoprivredne proizvodnje; (2) od kretanja proizvođačkih cijena poljoprivrednih proizvoda; (3) od kretanja cijena sredstava rada i reprodukcijskog materijala za poljoprivredu; i (4) od kretanja produktivnosti rada. Dinamika kretanja navedenih elemenata posmatrana stopom rasta (prema tekućim cijenama) bila je u posmatranom periodu različitog intenziteta.

Elementi ekonomskog položaja poljoprivrede

	— stope rasta — tekuće cijene	
	Period 1971—1973.	Period 1974—1976.
Društveni proizvod	24,4	18,7
Fizički obim poljoprivrednih proizvoda	7,5	5,8
Cijene proizvođača poljoprivrednih proizvoda	24,4	14,3
Cijene sredstava rada i reprodukcijskog materijala za poljoprivredu	12,3	27,4

*) Cijena Cif Rotterdam (ožujak 1977).

Prosječna stopa rasta društvenog proizvoda društvenog sektora poljoprivrede i ribarstva u periodu od 1974. do 1976. godine nije dostigla stopu rasta ukupne privrede od 25,0%, pa je društveni sektor poljoprivrede smanjio svoje učešće u ukupnoj privredi s 8% u 1971. na 7,9% u 1973. i na 6,8% u 1976. godini. Na takva kretanja su djelovali: (1) nepovoljni odnosi na tržištu stoke i stočne hrane, posebno teškoće u izvozu kvalitetne stoke i mesa; (2) podbačaj proizvodnje pšenice u 1975. godini, u čijoj robnosti društvena gospodarstva učestvuju s preko 60% i (3) nagli porast cijena sredstava rada i reprodukcijskog materijala za poljoprivredu.

U strukturi raspodjele društvenog proizvoda poljoprivrede visoko su zastupljene ugovorne obaveze (od 11% do 13%), a kod poljoprivrednih kombinata dostižu u nekim godinama blizu 15%. Naročito je bilo visoko učešće ovih obaveza u 1972. i 1975. godini.

Prekomjerno izdvajanje sredstava za obaveze negativno se odrazilo na razinu dohotka organizacija, zbog čega poljoprivreda zaostaje za ukupnom privredom. Tako je učešće sredstava OOUR poljoprivrede niže u odnosu na ukupnu privredu, po pojedinim godinama, za oko 3 indeksna poena.

I pored prisutnih teškoća, poljoprivredne organizacije su uspjele da u 1974. i 1975. godini (posmatrano zajedno) povećaju stopu akumulativnosti s 9,0 (period 1971—1973) na 9,7, a stupanj zaduženosti organizacija da smanje sa 46,7 na 40,6. Zabrinjava, međutim, činjenica da je stopa reprodukcijske sposobnosti pomenutih organizacija u 1974. i 1975. godini smanjena u odnosu na period od 1971. do 1973. godine od 7,6% na 6,6%.

4. Investicije

Razvoju poljoprivredne proizvodnje svakako su doprinijela i povećana investicijska ulaganja u osnovna sredstva iako po svojoj prirodi nisu već u ovom periodu mogla doći do punog izražaja. Do izrazitog uzlaznog trenda investicija u poljoprivrednu proizvodnju došlo je prije svega zahvaljujući osiguranju dodatnih sredstava putem razvojnih premija, inozemnih kredita i sredstava poslovnih banaka, što je rezultat, prije svega, realizacije Dogovora o razvoju poljoprivrede za period 1973—1975. godine. Uz ovo treba reći da su u ovom periodu bitno povećana ulaganja iz vlastitih sredstava individualnih proizvođača na osnovu štednih i drugih ulaganja koja zadnjih godina značajno rastu.

Investicijska ulaganja u organizacijama udruženog rada u oblasti poljoprivrede realno su povećana u periodu od 1974. do 1976. godine u odnosu na period 1970—1973. za 22,4%, dok su investicije u ukupnu privredu porasle za 10,4. Na taj način je povećano učešće poljoprivrednih u ukupnim privrednim investicijama s 9,4% (period 1970—1973) na 9,6% (period 1974—1976).

Opremljenost poljoprivrede sredstvima rada znatno je poboljšana, što se, pored ostalog, vidi iz kretanja broja traktora. Ukupan broj traktora u 1976. godini povećan je za 2,3 puta u odnosu na 1972. godinu. Izrazito je povećanje broja traktora u individualnom sektoru i u istom periodu iznosi 2,8 puta. Danas u poljoprivredi radi preko 225.000 traktora od čega u individualnom sektoru oko 200.000.

5. Vanjskotrgovačka razmjena

U periodu 1971—1976. godine ostvarivan je značajan obim vanjskotrgovačke razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

Kretanje razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Izvoz	3.985	5.129	5.896	5.005	5.259	7.366
Uvoz	4.565	4.153	6.268	11.425	5.716	8.609
Razlika (+ —)	— 580	+ 976	— 732	— 6.420	— 457	— 1.243

— tekuće cijene
— u mil. d

Kao što se vidi saldo vanjskotrgovačke razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u posljednjih šest godina, osim 1972, bio je stalno negativan.

Međutim, ako se iz pozicije »uvoza« isključi vrijednost uvezene kafe, južnog voća, kože i vune, čija je ukupna vrijednost iznosila u milionima dinara:

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Uvoz kave, južnog voća, vune i kože	2.144.	2.065	3.546	5.523	3.581	4.089

— tekuće cijene;
u mil. dinara

onda bi bilans vanjskotrgovačke razmjene bio znatno drugačiji i to:

Bilans vanjskotrgovačke razmjene poljoprivrednih proizvoda (bez vrijednosti uvoza kave, južnog voća, kože i vune)

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Uvoz	2.421	2.088	3.082	5.902	2.133	4.520
Izvoz	3.985	5.129	5.896	5.005	5.259	7.366
Razlika (+ —)	+ 1.561	+ 3.041	+ 2.814	— 897	+ 3.126	+ 2.846

— tekuće cijene;
u mil. dinara

Da dakle, ako iz vrijednosti uvoza poljoprivrednih proizvoda isključimo vrijednost uvoza onih proizvoda koji se ne proizvode u našoj zemlji (kava) ili se ne proizvode u dovoljnim količinama zbog klimatskih uvjeta (južno voće), i vrijednost uvoza proizvoda namijenjenih industrijskoj preradi (koža i vuna), onda je saldo razmjene pozitivan u svim godinama osim u 1974, kada je došlo do restrikcije uvoza mesa u zemlje ZET.

6. Ocjena stanja u agroindustrijskom kompleksu

Neosporno je da su mjere i rješenja utvrđeni Društvenim dogovorom o razvoju poljoprivrede u periodu 1973—1975. godine, a čija je primjena produžena i u 1976, dale značajne rezultate. Oni su došli do izražaja prije svega u proizvodnji i potrošnji osnovnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i širem aktiviranju potencijala individualnih gospodarstava, što su i bili primarni ciljevi Dogovora. Postignuti rezultati su i sami po sebi sasvim dovoljni da opravdaju napore društva koji su poduzeti na osnovu navedenog Dogovora. Međutim, bilo je i drugih rezultata: ponovo su ulaganja u poljoprivredu relativno povećana, učvršćena je orijentacija na intenzifikaciju proizvodnje kod oba oblika gazdinstava, uloga nauke i primjena njenih tekovina je još jače afirmirana itd.

Međutim mora se priznati da su i koncem navedenog trogodišnjeg perioda, osnovni problemi razvoja poljoprivrede, odnosno agroindustrijskog kompleksa u cjelini, kao i njihovog mjesta u razvoju privrede i društva, i dalje ostali otvoreni i aktualni. Proizvodnja je i dalje nedovoljna (ranije jednih, a sada možda drugih proizvoda), kapaciteti se ne koriste u potpunosti, produktivnost rada je niska, troškovi proizvodnje su visoki, plasman i tržište poljoprivrednih proizvoda su nestabilizirani, ekonomski položaj, iako poboljšani, još uvijek je nezadovoljavajući, socijalistički samoupravni proizvodni odnosi se prilično usporeno razvijaju, itd. Sve su to razlozi koji upućuju na to da i u narednom periodu poljoprivreda mora imati prioritet u razvoju i da na svoj način mora uživati određenu brigu društvene zajednice. Upravo zato još prije nego što se završio prvi, prišlo se obradi nacrtu drugog društvenog dogovora i to sada ne samo o razvoju poljoprivrede nego agroindustrijskog kompleksa u cjelini.

II. DOGOVOR O OSNOVAMA DRUŠTVENOG PLANA JUGOSLAVIJE ZA RAZVOJ AGROINDUSTRIJSKOG KOMPLEKSA DO 1980. GODINE

Novi Dogovor o razvoju agroindustrijskog kompleksa u periodu do 1980. godine započeli smo da radimo prije dvije godine. Ocjenjujemo li danas ono šta smo uradili i vrijeme za koje smo to uradili, možemo u osnovi biti zadovoljni. Rad na ovom Dogovoru bio je izuzetno složen i težak. Dogovor se radio paralelno s radom na osnovnim sistemskim zakonima, tako da učesnicima koji su trebali da usaglašavaju stavove o daljem razvoju, nisu bila poznata, jer još nisu bila ni definirana, načelna pitanja za osnovna sistem-

ska rješenja koja su se morala konkretizirati u Dogovoru. Osim toga, kad se radilo o pitanjima bilo proizvodnje bilo o pitanjima potrošnje, prerade i vanjskotrgovačke razmjene poljoprivrednih proizvoda, moralo se prevladati postojeće protivrječnosti u stupnju razvijenosti pojedinih regiona, o različitom stupnju tržišnosti poljoprivredne proizvodnje kao i o socijalno-demografskim prilikama pojedinih republika i pokrajina. Sve je to doprinijelo da je rad na Dogovoru toliko dugo trajao.

1. Zajednički interesi i ciljevi i politika razvoja

Zajednički interesi i ciljevi usvojeni u novom Dogovoru o razvoju agroindustrijskog kompleksa do 1980. godine, zasnivaju se na postavkama Ustava SFRJ, na zaključcima X kongresa SKJ i na Zakonu o udruženom radu. Kao primarni cilj, koji ima dugoročnije značenje, utvrđen je: razvoj socijalističkih samoupravnih proizvodnih odnosa i proizvodnih snaga u poljoprivredi, putem njenog samoupravnog podružljavanja, udruživanjem rada i sredstava, i jačanjem saveza radnika i seljaka na tim osnovama.

Nastavljajući kontinuitet naše agrarne politike u Dogovoru je takođe precizirano da je ubrzani razvoj krupne socijalističke poljoprivredne proizvodnje kao i društveno organizirane proizvodnje na individualnom posjedu, jedan od primarnih zadataka.

Stvaranje uvjeta za dalji razvoj i primjenu najsuvremenijih dostignuća nauke i tehnike, za rast produktivnosti rada, za bolje i intenzivnije korišćenje poljoprivrednih strojeva i ostalih činilaca poljoprivredne proizvodnje, kao i ujednačavanje uvjeta privređivanja poljoprivrede s drugim oblastima društvene privrede, i podsticanje ubrzanog razvoja poljoprivrede u brdsko-planinskim područjima — polazne su osnove daljeg materijalnog i samoupravnog razvoja u oblasti agroindustrijskog kompleksa.

Pošto naša poljoprivreda, ili bolje reći, cjelokupni agroindustrijski kompleks uživa značajan ugled i izaziva veliko zanimanje ne samo u prijateljskim nesvrstanim zemljama već i u drugim, stvaranje uvjeta za suradnju u proizvodnji hrane posebno s nesvrstanim zemljama, naročito nerazvijenim i zemljama u razvoju, takođe je postavljeno kao jedan od ciljeva i zajedničkih interesa svih učesnika Dogovora.

2. Razvojni ciljevi

U periodu do 1980. godine osnovni ciljevi razvoja proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda jesu:

- a) zadovoljenje rastućih potreba u zemlji;
- b) osiguranje neophodnih rezervi hrane;
- c) smanjenje i eliminiranje uvoza onih poljoprivrednih proizvoda koji se mogu proizvoditi u zemlji; i
- d) ekonomski racionalan i opravdan izvoz.

Utvrđen je poseban interes da se proizvedu potrebne količine onih osnovnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji imaju strateško značenje u Jugoslaviji i međunarodnoj razmjeni kao što su pšenica, kukuruz, šećer, meso i dr.

Da bi se razvojni ciljevi uspješno ostvarivali do 1980. godine, predviđeno je da se poljoprivredna proizvodnja povećava po prosječnoj stopi od 4% godišnje, a proizvodnja prehrambene industrije po stopi od 8% godišnje. Pri tome proizvodnja na društvenim gospodarstvima treba da se povećava po višoj stopi od 8%, a na individualnim gazdinstvima po stopi od oko 3% godišnje. Takav rast poljoprivredne proizvodnje neosporno predstavlja veliki i ambiciozan zadatak. Za realizaciju navedenih razvojnih ciljeva bit će neophodno i šire i intenzivnije primjenjivanje najsvremenijih tehničko-tehnoloških i organizacijskih rješenja, ne samo u poljoprivrednoj proizvodnji nego i u cjelokupnom agroindustrijskom kompleksu.

Intenziviranje poljoprivredne proizvodnje uređenjem zemljišnih površina, arondacijom, komasacijom, odvodnjavanjem, navodnjavanjem i drugim mjerama, zatim dalje proširenje obradivih površina u društvenom sektoru, uključujući i otkup zemljišta — za ukupno oko 243.000 hektara, zatim šire uvođenje u suvremene tehnike i tehnologije, razvijanje znanstveno-istraživačkog rada i primjenjivanje najnovijih znanstveno-tehničkih dostignuća, unapređivanje samoupravne organizacije i povezivanjem na principima udruživanja rada i sredstava, osjetno povećanje investicijskih ulaganja, orijentacija na gajenje intenzivnijih ratarskih kultura i produktivnije stoke, odgovarajuće promjene u strukturi poljoprivredne proizvodnje, — osnovni su preduvjeti od kojih se polazilo u projiciranju razvoja proizvodnje i koji su neophodni za realizaciju razvojne politike.

Za realizaciju razvojnih ciljeva od posebnog značenja je daljnja mehanizacija i kemizacija poljoprivredne proizvodnje. Zato se Dogovorom predviđa da se stalno povećava upotreba sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva, tako da se u 1980. godini dostigne potrošnja od oko 145 kg aktivne materije po hektaru oranične površine. Što se tiče mehaniziranosti poljoprivrede, iako je ona na relativno visokom nivou, potrebno je nastaviti proces poboljšanja opremljenosti poljoprivrede kvalitetnom mehanizacijom, tako da u 1980. godini raspolaže s oko 400.000 traktora (uvjetni traktor 35 KS).

3. Projekcija razvoja proizvodnje pojedinih proizvoda

Polazeći od procijenjenih potreba domaće potrošnje, koju treba povećati po stopi od 4% godišnje, od procijenjenih potreba za rezervama kao i za predviđenim izvozom koji treba povećati po stopi od 10% godišnje — Dogovorom je predviđeno da se do 1980. godine osigura ukupna proizvodnja žitarica od oko 18 miliona tona, i to: 6.000.000 tona pšenice, 114.000 tona raži, 715.000 tona ječma, 50.000 tona rižine arpe, 417.000 tona zobi i 10.700.000 tona kukuruza.

Polazeći od toga da je potrebno izvršiti strukturne promjene u ratarskoj proizvodnji u korist povećanja učešća industrijskog bilja, predviđaju

Predviđena proizvodnja žita u 1980. god.

— u 000 tona

	Pše- nica	Raž	Ječam	Rižina arpa	Zob	Kuku- ruz
SR Bosna i Hercegovina	500	8	115	—	120	800
SR Crna Gora	16	2	10	—	5	20
SR Hrvatska	1.500	25	160	—	60	2.550
SR Makedonija	320	16	83	50	15	150
SR Slovenija	185	13	29	—	20	270
SR Srbija bez autonomnih pokrajina	1.500	50	120	—	160	3.060
SAP Vojvodina	1.700	—	163	—	10	3.550
SAP Kosovo	280	—	30	—	27	300

se i značajna povećanja proizvodnje industrijskih kultura tako da u 1980. godini iznose, i to: šećerne repe 8,730.000 tona, uljane repice 75.000 tona, masline 41.000 tona i sirovog duvana 101.500 tona.

Predviđena proizvodnja industrijskog bilja u 1980. godini

— u 000 tona

	U l j a r i c e					
	Šećerna repa	sunco- kret	soja	uljana repica	mas- lina	Duhan
SR Bosna i Hercegovina	240	10	18	4	—	10
SR Crna Gora	—	—	—	—	4	1
SR Hrvatska	1.950	68	25	67	36	21
SR Makedonija	240	45	—	—	—	48
SR Slovenija	240	—	—	3	1	—
SR Srbija bez autonomnih pokrajina	1.100	70	10	1	—	10
SAP Vojvodina	4.810	484	96	—	—	7
SAP Kosovo	150	18	—	—	—	4,5

U skladu s tim razvijat će se i odgovarajući kapaciteti industrijske prerade ovih kultura. Razvoj kapaciteta za preradu šećerne repe osigurat će se izgradnjom novih i rekonstrukcijom i proširenjem postojećih kapaciteta, što će omogućiti da se u 1980. godini dostigne proizvodnja šećera od oko 925.000 tona.

Proizvodnja uljarica treba da se poveća tako da u 1980. godini osigura 315.000 tona jestivih ulja i biljnih masti, i da na taj način u cjelini podmiri domaću potrošnju i da omogući stvaranje potrebnih rezervi.

Nije potrebno posebno isticati da nam je proizvodnja povrća još uvijek relativno najnerazvijenija. Budući da nam je snabdijevanje tržišta povrćem nestabilna i potrošnja nezadovoljavajuća, Dogovorom se predviđa i značajno povećanje njegove proizvodnje. Predviđeni rast proizvodnje zasniva se na bržem razvijanju društveno organizovane proizvodnje, povećanju prinosa po hektaru na individualnim gospodarstvima, a naročito na povećanju učešća društvenog sektora u proizvodnji povrća kao i na uvođenju industrijskog načina proizvodnje na tom sektoru.

Predviđena proizvodnja povrća u 1980. godini

— u 000 tona

	BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija	Vojvodina	Kosovo
Ukupno povrće	717	150	1.382	709	704	1.737	1.440	300
od čega:								
— krumpir	430	80	950	90	600	950	840	100
— grah	42	2	31	13	7	82	14,5	20

I na području proizvodnje povrća bit će neophodno da se odgovarajućim ekonomskim mjerama stvaraju povoljniji uvjeti, i posebno da se podstiče dugoročno ugovaranje proizvodnje, prometa i potrošnje.

Predviđena proizvodnja stočarskih proizvoda u 1980. god.

— u 000 tona

	Ukupno	BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija	Vojvodina	Kosovo
Meso	1.286	140	20	330	50	140	325	252	29
od čega:									
goveđe	407	50	6	89	10	50	116	73	13
svinjsko	510	44	7	141	15	34	120	142	7
ovčje	65	14	5	8	13	—	20	2	3
živinsko	239	24	1	75	9	50	40	35	5
ostalo	65	8	1	17	3	6	29	—	1
Mlijeko u milion. litara	4.571	700	120	950	160	580	1.400	471	190
Jaja u milion. komada	4.509	550	55	985	555	400	1.100	699	165

Posebna pažnja u Dogovoru posvećena je daljnjem unapređenju proizvodnje mesa, mlijeka, jaja i drugih stočarskih proizvoda. Predviđa se da se proizvodnja mesa postupno povećava tako da u 1980. godini dostigne 1.286.000 tona, a proizvodnja mlijeka 4.571 milion litara i jaja 4.509 miliona komada.

Proširivanjem društveno organizirane proizvodnje u stočarstvu, povećat će se tržišna proizvodnja mesa, mlijeka i jaja, i tako ostvariti ravnomjernije snabdijevanje domaćeg tržišta a i proizvodnja viškova za izvoz. Povezivanjem organizacija udruženog rada koje vrše proizvodnju, preradu i promet stočarskih proizvoda na samoupravnim osnovama i raspodjela dohotka prema radu i rezultatima rada u tim organizacijama, treba osigurati veći stupanj njihove ekonomske stabilnosti i sigurniju snabdjevenost potrošača. Imajući u vidu da je dobar dio naše proizvodnje mesa bio orijentiran na proizvodnju visokog kvaliteta za izvoz, da je ta proizvodnja imala dobar plasman i da je to doprinijelo da se u našim modernim farmama formira određena struktura stočne hrane, koja je u novonastalim uvjetima neracionalna. Dogovorom se ukazuje na potrebu da se više primjenjuje ekonomski optimalna struktura stočne hrane, imajući u vidu smjer proizvodnje i ekonomske efekte.

Vrlo veliko povećanje proizvodnje predviđa se u ribarstvu. Ova proizvodnja u 1980. godini treba iznositi 184.000 tona. Razvoj ribarstva zasnivat će se na unapređivanju uzgoja u umjetnim ribnjacima i ulova u rijekama, jezerima, akumulacijama, u Jadranskom moru kao i dalekomorskom ribolovu.

4. Investicijska politika

Da bi se omogućila veća ulaganja i skladnije odvijanje tokova društvene reprodukcije, te dinamičniji i intenzivniji razvoj agroindustrijskog kompleksa, Dogovorom se predviđa podsticanje udruživanja rada i sredstava.

Za ostvarivanje razvojnih zadataka i drugih ciljeva utvrđenih Dogovorom procijenjeno je da organizacije udruženog rada u oblasti agroindustrijskog kompleksa treba učestvovati s oko 11,4% u investicijama u osnovna sredstva društvenog sektora ukupne privrede, što iznosi oko 64 milijarde dinara, računato po cijenama iz 1975. godine.

Od navedenih ukupnih investicija u agroindustrijski kompleks, u poljoprivrednu proizvodnju (čista djelatnost) i ribarstvo bit će uloženo oko 41 milijardu dinara. Ova ulaganja odnose se na društveni sektor poljoprivrede i na društveno organiziranu proizvodnju udruženih zemljoradnika.

U razvoj primarnih kapaciteta prehrambene industrije uložiti će se oko 15 milijardi dinara, a u izgradnju sistema za odvodnjavanje i navodnjavanje oko 8 milijardi dinara.

Sredstva za financiranje proširene reprodukcije osigurat će iz dohotka organizacija udruženog rada i individualnih poljoprivrednih proizvođača, iz raznih vidova štednje, iz domaćih bankarskih izvora, iz inostranih kredita, iz sredstava Fonda federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina i iz drugih izvora za posebne namjene.

5. Cijene i kompenzacije

U toku rada na pripremama za donošenje Dogovora o razvoju agroindustrijskog kompleksa do 1980. godine, pitanje primarne raspodjele, odnosno cijena i kompenzacija bilo je najstrožnije i najteže. Upravo to pitanje je bilo kamen spoticaja i oko njega je bilo najviše dilema. Rješenja koja se u vezi s tim nude u Dogovoru očito su još uvijek prelaznog karaktera. Ona su na prilično visokom stupnju uopćenosti i data su uglavnom kao orijentacija koja, međutim, zahtijeva još puno napora da se konkretiziraju neka vrlo važna pitanja.

U dijelu Dogovora koji tretira problematiku cijena polazi se od načela iz Zakona o udruženom radu, prema kome radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada samostalno, u odnosima međusobne zavisnosti, povezanosti i odgovornosti formiraju cijene poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na jedinstvenom jugoslavenskom tržištu, na osnovu djelovanja zakonitosti tržišta.

Međutim, Dogovorom je predviđeno da se za osnovne poljoprivredne i prehrambene proizvode iz domaće proizvodnje i uvoza (pšenica, kukuruz, rižina arpa, suncokret i druge uljarice, uključujući i soju, šećerna repa, sirovi duhan, sirovi pamuk, vuna, svježe mlijeko i stoka za klanje, — goveda, ovce, svinje i živina) vrši društvena kontrola cijena, da se utvrđuju tzv. proizvođačke prodajne cijene i da se za te iste proizvode propisuju zaštitne cijene.

Prilikom vršenja društvene kontrole cijena i predlaganja i donošenja propisa u poduzimanju mjera iz oblasti cijena, nadležni organi primjenjivat će određene kriterije koje tek treba razraditi, ali koji će polaziti od slijedećih osnova:

1) ciljeve društveno-ekonomskog razvoja utvrđenih ovim Dogovorom i materijalnih bilansa (proizvodnje, potrošnje, uvoza, izvoza, zaliha i rezervi);

2) kretanja prosječnog dohotka i produktivnosti rada na društvenim gospodarstvima i u društveno-organiziranoj proizvodnji poljoprivrednika;

3) kretanja cijena na inozemnom tržištu, odnosno cijena koje organizacije udruženog rada ostvaruju na inozemnom tržištu i njihovog utjecaja na domaće cijene; i

4) odnosa ponude i potražnje i njihovog utjecaja na kretanje cijena i troškova života u skladu s rezolucijom o politici ostvarivanja Društvenog plana Jugoslavije za period od 1976. do 1980. godine.

U utvrđivanju nivoa zaštitnih cijena, napušta se princip primjene prosječnih troškova proizvodnje i prinosa u društvenom sektoru poljoprivrede, a umjesto toga nivo zaštitnih cijena utvrđivat će se na osnovu određenih »proizvođačkih prodajnih cijena« i to na nivou nižem od 15%, uzimajući pri tome u obzir produktivnost i dohodovnost u proizvodnji tih proizvoda.

Proizvođačke prodajne cijene za spomenute proizvode, služit će i za utvrđivanje maloprodajnih cijena za te proizvode, i osnovne preradevine tih proizvoda. Maloprodajne cijene su u nadležnosti republika i autonomnih pokrajina.

U Dogovoru je postignuta suglasnost da se primjenjuju kompenzacije proizvođačima ako se prilikom određivanja maloprodajnih cijena utvrde cijene niže od nivoa proizvođačkih prodajnih cijena. Kompenzacije će se utvrđivati posebnim dogovorom koji će se donositi istovremeno s utvrđivanjem cijena.

6. Tržište poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

Osnovni instrumenti utjecaja na tržište i na kretanje ponude i tražnje prema novom Dogovoru jesu institucija rezervi poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, dugoročno ugovaranje i robni bilans.

Polazeći od toga predviđeno je dalje izgrađivanje i unapređenje sistema robnih rezervi određenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda kao i rezervi u živoj stoci. U vezi s tim izvršit će se izvjesna reorganizacija robnih rezervi u republikama i povećat će se odgovornosti republika za stabilnost tržišta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Ugovaranje proizvodnje i isporuka poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda između osnovnih organizacija udruženog rada primarne poljoprivredne proizvodnje, i organizacija udruženog rada prerade poljoprivrednih proizvoda i prometa poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda kao i s organizacijama potrošača, treba biti značajan činilac usklađivanja ponude i potražnje, pa prema tome i stabilizacije tržišta. Ovo ugovaranje treba vršiti, po pravilu, prije početka proizvodnje, da bi se omogućilo da proizvođači organiziraju za poznatog kupca i prema njegovim zahtjevima u pogledu kvaliteta, asortimana, obima itd.

Dogovorom je precizirano da republike i autonomne pokrajine i federacija utvrđuju materijalne bilanse poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda do 1. listopada tekuće godine za narednu godinu. Ovako utvrđeni bilansi predstavljat će materijalnu osnovu za vođenje politike robnih rezervi, uvoza, izvoza, i za poduzimanje drugih mjera radi stabilizacije tržišta i kvalitetnog snabdijevanja stanovništva.

7. Kreditiranje proizvodnje i zaliha

Nastavit će se politika selektivnog kreditiranja na principu reeskonta proizvodnje i zaliha poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda društvenog sektora i društveno organizirane proizvodnje udruženih poljoprivrednika kao i ugovorene proizvodnje. Sistemom reeskontnog kreditiranja osigurat će se sredstva za kreditiranje, i to:

- 1) proizvodnje i zaliha pšenice, uključujući i sjemensku pšenicu;
- 2) proizvodnje i zaliha kukuruza, uključujući i sjemenski kukuruz;
- 3) proizvodnje i zaliha rižine ampe i riže;
- 4) proizvodnje šećerne repe i zalihe šećera;
- 5) proizvodnje i zalihe uljarica, uključujući i soju, i zalihe sirovog ulja;

- 6) proizvodnje i zaliha duhana;
- 7) zaliha stolnog grožđa i jabuka u hladnjačama, i zaliha vina u društvenim vinarijama;
- 8) organiziranog tova stoke (goveda, svinja, ovaca i živine) i ribe i zaliha mesa u hladnjačama;
- 9) proizvodnje mlijeka i zaliha mlječnih prerađevina iz domaće proizvodnje; i
- 10) tržišnih robnih rezervi republika i autonomnih pokrajina i saveznih tržišnih robnih rezervi za određene proizvode.

Pored sistema reeskontnog kreditiranja kojim su obuhvaćeni navedeni proizvodi i zalihe proizvoda, predviđeno je i donošenje samoupravnih sporazuma banaka kojim bi se osigurala sredstva za selektivno kreditiranje društveno organizirane proizvodnje i zaliha:

- 1) proizvoda koji se reeskontno kreditiraju;
- 2) proizvoda koji su od posebnog značenja za snabdijevanje gradova, odnosno velikih potrošačkih središta;
- 3) proizvoda u tržišnim rezervama velikih potrošača, i
- 4) drugih proizvoda čiju proizvodnju treba razvijati u skladu s godišnjim rezolucijama o politici ostvarivanja Društvenog plana Jugoslavije za period od 1976. do 1980. godine.

8. Politika razvoja socijalističkih samoupravnih odnosa na selu, udruživanja poljoprivrednika i društveno organizirane proizvodnje

U Dogovoru se tretiraju i pitanja samoupravnog organiziranja individualnih poljoprivrednih proizvođača i njihovog uključivanja u udruženi rad. Pri tome se polazi od osnovnih načela sadržanih u Zakonu o udruženom radu.

Samoupravno udruživanje radnika i njihovo brže uključivanje u samoupravno udruženi rad i odnose, radi intenzivnijeg i produktivnijeg korišćenja proizvodnih mogućnosti i sredstava kojima raspolažu poljoprivrednici, bitan je uvjet za ostvarivanje ciljeva utvrđenih ovim Dogovorom. Stoga se naročita pažnja obraća onim mjerama ekonomske politike kojima će se podsticati udruživanje rada, zemljišta i drugih sredstava rada u svojini zemljoradnika, međusobno, s radom radnika i društvenih sredstava u okviru poljoprivrednih zadruga, osnovnih organizacija kooperanata i drugih oblika udruživanja, i radom radnika i društvenim sredstvima u organizacijama udruženog rada. Na toj osnovi povećavat će se i produktivnost rada poljoprivrednika, uvećavati njihov dohodak, jačati njihov društveno-ekonomski položaj i stvarati uvjeti za ukupan ekonomski i socijalni razvoj sela, što je u širem društvenom interesu, a ne samo u interesu poljoprivrednih proizvođača.

* * *

Naša zemlja raspolaže s relativno veoma značajnim prirodnim i društveno-ekonomskim potencijalima koji omogućavaju ostvarenje još većih rezultata u oblasti poljoprivredne proizvodnje i agroindustrije uopće. U dosadašnjem razvoju stvorili smo materijalnu i društvenu osnovu za stalan i stabilniji napredak naše poljoprivrede. U tom procesu, više nego do sada, moramo ulagati napore za povećanje produktivnosti i za osuvremenjavanje organizacije rada i upravljanja od pojedinog radnog mjesta putem osnovne organizacije udruženog rada do najsloženijih sistema agroindustrijskog kompleksa. Povećanje produktivnosti i ekonomičnosti je osnovno pitanje racionalnog korišćenja potencijala naše poljoprivrede i cjelokupnog agroindustrijskog kompleksa. Na tom zadatku moramo angažirati, prije svega, kadrovske potencijale i subjektivne snage iz oblasti poljoprivrede. U tome će svakako značajan doprinos dati i društvo agroekonomista Jugoslavije.